

Aki szerkesztőnek született, az orvostudomány sem menti meg

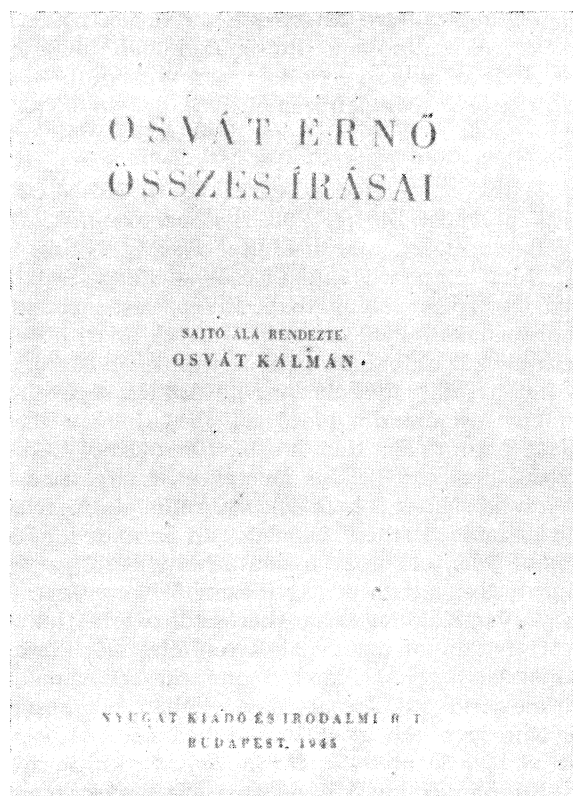
Alig több mint ötven esztendeje, hogy Osvát Ernő, a sui generis szerkesztő, a Nyugat aranykorának legendás alkímistája egyetlen gyermekének elvesztése után golyót röpített a szívébe. Mi magyarok az évfordulós ünnepségek ismert ügybuzgói vagyunk, ezúttal azonban kevésre futotta. Mire számíthatott akkor testvéröccse, Osvát Kálmán doktor, a kisebbségi sorsba került erdélyi magyar irodalom fáradhatatlan szerzője, szerkesztője, születésének centenáriumán, 1980-ban?

Osvát Kálmán is Nagyváradon született, A holnap városában, ahol az új magyar irodalom. Négy évvel volt fiatalabb fivérénel. Anyai ágon Nagyváradból származó és erre érdemes kitérnünk, ugyanis ennek a párciumi kisvárosnak még nincs kijelölve a helye a magyar szellemtörténetben. Kétségtelenül Nagyvárad hatósugarába tartozott, de sajátos arculattal. Mint ahogy történni szokott, ilyenkor jönnek a tehetségek, a környék fiataljait gyűjti az iskola. A XIX. század negyedik negyedében itt született Jászi Oszkár, a híres szociológus és Kaffka Margit, a mindmáig legnagyobb magyar író. Eléggé ismert, hogy Kaffka Margit a tragikus sorsú orvostudós Bauer Ervin felesége volt, az viszont kevésbé, hogy Jászi Oszkár apja, Jászi (1881-ig Jakubovits) Ferenc kitűnő orvosnak számított. A *Wiener med. Wochenschrift* és az *Orvosi Hetilap* egyaránt szívesen hozták a főleg diftériával foglalkozó tanulmányait, *Eperjesi* álnéven a szépirodalommal is kacérkodott.

E sorok írója 1954—1958 között ismerte id. Ááron Béla kilencvenéves körüli özvegyét, férje a

századfordulón a nagyvárosi kórház igazgatója volt. E tény ellenőrizhető az *Orvosi Hetilap*ból. A dolog érdekessége, hogy jól emlékezett Jászi Ferenc dr.-ra, aki szerinte a nagyvárosi diákok ingyenes orvosa volt. Ez magában még nem lenne indok a kitérőre, ha 1888—1892 között nem lett volna a gimnázium diákja Ady Endre, aki közben átesett egy rheumás lázon. A Kraszna árterében beszakadt a jég alatta, megfázott, torokgyulladást kapott, fájtak az ízületei. A betegsége ismert, kezelőorvosáról ez idáig nem tudunk. A nagy költő nagyvárosi éveivel Hetey Zoltán: *Ady Bandi-Ady Endre* c. könyve foglalkozik (Bp. Stádium, 1942.) a volt osztálytárs jogán, de a kiadóra és megjelenési évre jellemző jobboldali elvakultsággal. Okunk van feltételezni, hogy a szerző ha tudott is Jászi esetleges kezelőorvosi szerepéről, tendenciózusan elhallgatta. Adynak mandulagyulladása volt, orvosunk tonsillitiszértő (könyvet írt a roncsoló toroklobról), szociális indítékból ingyenes iskolaorvos, vajon az „Ides” nem vitte volna el hozzá kedves nagyfiát, féltett kincsét, amikor Nagyvárosban lakott, a szülőfaluban pedig nem volt orvos? Az Ady-kutatás ennek a tisztázásával még adós. Míg az óriási Jászi-hagyatékból elő nem került valami, marad az „alapos gyanú”. Ááron dr. özvegyének szóbeli közlését mindenképpen fontosnak tartottuk feljegyezni.

E kitérő után nézzük a második Osvát zezugos szerkesztői pályafutását, amely olykor már vesszőfutás volt. Székely Jenő szavaival (Nyugat, 1923., 354. old.) „túl a nyomtatott lapokon, komoly harcos természet. Nyugtalan előre lendülés az igazság útjait taposó örök ember felé”. Osvát Ernő beiratkozott a jogra, de nem végezte el, a nála négy

évvel fiatalabb Kálmán viszont lege artis orvosdoktor lett. Az Osvát család ekkor már a fővárosban lakott. A fiatal orvos érdeklődése a peremvidéki szülőföld felé fordult. Előbb a gyulai kórház elmeosztályán gyakornokoskodott, ahol nemcsak a betegekkel, de a kisebbségi sorssal is megismerkedett, így volt erkölcsi alapja a későbbi hasonló helyzetében az emberi méltóságért, a szellemi szuverenitásért bátran kiállni. A kórházat elhagyva körövosként megfordult Tekeújfaluban, Bátoroson, Ug-rán, Temesvárt, utolsó állomása Resicabánya, ahol gyógyszerügyben összeveszett a bányatárs-pénztárral, s húga, Osvát Edit szerint úgy feldühödött, hogy falnak fordítva a névtáblát, búcsút mondott a gyógyításnak. Hasonlóképp emlékezik Székely Jenő: „A vándor körorvosi tábla megfordult a házon. De a másik oldala még üres. Osvát Kálmán elindul és ráírja az életét.” Első próbálkozása az Osvát Ernő szerkesztette *Figyelő* (1905) hasábjain jelent meg *A tudományos regény. Jules Vernéről* címmel, a sci-fi klasszikusának korai méltatása ez, a nagy jövőbelátóé, akinél kezdetben a fantasztikumon volt a hangsúly, ma egyre inkább a tudományos megsejtésen. Aztán a Pesti Naplóra írta turf-sorozatát a balparti lóversenyekről, Krúdy és még oly sok magyar író reménytelen szerelméről. Majd jött a világvesztő tragédia, amikor az embereket és lovakat egymás ellen rohamra parancsolták és a nézőtér helyett aknák dübörögtek. Kezdő írónk gyenge fizikumával harctéri tudósítónak hiába ajánlkozott volna. Az ország talán egyedül tollfor-gatókban nem szűkölködött, a felelőtlen uszítóktól a háború borzalmait méltóan megverselő Gyóni Gézáig. Osvát Kálmán ismét orvos lett, s köztudás közben a Bruszilov-áttörésnél ő maga is súlyos térd-sérülést szenvedett. A harctérképtelenné vált orvos a marosvásárhelyi helyőrségi kórházba került, felgyógyulása után kinevezték a kórház parancsnokává. A parancsnok utolsóinak hagyhatta volna el a „fedélzetet”, de erre már nem volt idő. A trianoni döntést követően a szolgálati helyén maradt, de rövidesen kiderült, hogy vezetésére már nem tartanak igényt. Ekkor lett belőle erdélyi szerkesztő. „Bátor, okos, hívó szavára a *Zord idő*-ben Erdély legkomolyabb írói köréje csoportosulnak. Áprily Lajos, Berde Mária, Molter Károly, Nyírő József, Nagy Emma, Tompa László” — ahogy Székely Jenő írta róla a Nyugatban. Elképzelése nem bírt a hármaskörrel, a papírhíannal, az új bürokrácia packázásaival és (ami a leginkább elszomorította) a saját olvasóközönsége értetlenségével. A Kemény Zsigmondot idéző folyóirat hamar megszűnt, aztán akár Németh László a *Tanú-t*, ő is egyedül írta az *Erdélyi levelek-et*, a *Kalauz-t*, a *Hétfői levelek-et*, a *főlöszleges ember-t*, *Repriz-t*. A válogatáskötetben *Levelek a fiamhoz. Főúr!* címmel jelent meg (Marosvásárhely, 1923), recenzióját a Nyugatban a már idézett Székely Jenő írta: „Osvát Kálmán a fián keresztül a felnőttekhez beszél és amikor a főúrnak a régi élet szépségeiről magyaráz, a gyermeknek mond mesét. Annak a gyermeknek, aki a mai ütött életben nő, keseredik emberré.” Ahogy a Vajdaságban egy lázas vidéki orvos, Szenteleky Kornél, úgy Erdélyben Osvát Kálmán is munkálkodott a kis népek közötti

szellemi hídverésen. Kiadta a *Románia felfedezése* c. kötetet, bejárta a Regátot, találkozott a románok Móricz Zsigmondjával, Mihai Sadeveanuval, szót értettek a sovinizmus elvetésében, egymás tisztelőtének szükségességében. A legszerényebb szerkesztői asztalt tagadta meg tőle a sors, holott szerkesztőnek született, akár testvérbátyja. Mikor próbálkozásai kudarcba fulladtak, a perc műfaját, a pódiumi szereplést választotta Nagy Endre igényével, amelynek modern színpadját még látta Nagyváradon. Ligeti Ernő szerint „folyékony és jól betanult mondatainak hajlékonysága mögött a szókimondás környörtelenségével kitűnő szatirikus, csiszolt stiliztika, tiszteletreméltóan merész és nemegyszer enfante terrible-je az erdélyi közéletnek. A húszas éveknek és egy kicsit az egész hőskornak is az egyik legromantikusabb alakja”. A Nyugatnál írással aránylag későn jelentkezett, de csodálatos kis remekléssel. Az Akadémia centenáriuma Babits írt bevezetőt *Akadémia és irodalom* címmel, amelyben Ady és Móricz elvetését veti az akadémikusok szeméire. A nagy alapítóról Osvát Kálmán emlékezett meg, Széchenyi arcát idézi, „kit röpít a láz, a munka monomániája... odaáll és nekem Lánchidat épít, Vaskaput robbant, vasutat vezet, Tiszát szabályoz — ezt tessék megérteni — ez ebben a Széchenyi-komplexumban a szívelállítóan érdekes”. Őt az orvost nem érdeklik „a kedélyzavar orvosi és lelki dokumentumai”. Az 1926-os évfolyamban Földi Mihály *Utolsó felvonás* c. színművét ismertette, Forgács Rózsi Kamaraszínházának bemutatásában. A darab Fogarassy Sándor elzülött író színlelt öngyilkosságáról szól, aki új életet kezd Fogarassy Jánosként. A szintén orvos végzettségű Földi a *Sándor és Sándor* c. kisregényét dramatizálta sikeres kommersz színdarabbá, az elismerés inkább a színháznak szól. 1926 fordulópont az erdélyi irodalmi életben. Megalakult az Erdélyi Helikon Társaság, megindult a *Korunk* c. folyóirat, előbb Dienes László, majd 1929-től Gaál Gábor szerkesztésében. Osvát, a szerkesztői asztal nélküli szerkesztő nem érezte magát mellőzöttnek. Ő adta az első jelzést róluk a Nyugat hasábjain. A „feszült atmoszférájú Erdélyben” van, aki a passzivitást, van, aki a „tettekkel aktivitást” választja. Osvát elsősorban az erdélyi olvasót dicséri, akinek könyvespolcán Ady és Maupassant mellett már ott sorakoznak az Erdélyi Szépművés Céh korai kiadványai, Koós Károly tervezte kivitelezésben. Az elbeszélőket bemutatva: „béna ember örvendezik így az ujjak játékán”. Főleg Berde Máriát, Makkai Sándort, Ligeti Ernőt, a galgói körorvos Bárd Oszkárt, Koós Károlyt, és Molter Károlyt méltatja. Továbbá Tabéry Géza „Szarvasbika” c. könyvét, amely a Bolyaiakról szól, transzsilván szellemben. A Nyugat olvasóinak figyelmét ő irányította először az erdélyi írókra. Akiket korábban egy kicsit ő fedezett fel, mert az Osvátok dolga írók útjait egyengetni. Pedig az életben a sajátjukat is nehezen tudták. Osvát Ernő aszkétizmusa szerzetesi volt, Osvát Kálmán anyagi egzisztenciáját egy vasúti szabadjegy jelentette, így szálloda helyett inkább vonaton aludt, Marosvásárhely és Tövis állomása között

